

Jussi Tapani & Matti Tolvanen

RIKOSOIKEUS

Rangaistuksen määrääminen ja
täytäntöönpano

Talentum Pro
Helsinki 2016

Juridica-kirjasarjan 12. teos
3., uudistettu painos
Copyright © 2016 Talentum Media Oy ja tekijät
Yhteistyössä Lakimiesliiton kustannus
Kannen suunnittelu: Lauri Karmila
Kansi ja taitto: Sirpa Puntti
ISBN 978-952-14-2871-5
ISBN 978-952-14-2873-9 (verkkokirja)
ISSN 1459-7535

BALTO print
Liettua 2016

Anna palautetta kirjasta: www.talentumshop.fi

SISÄLLYS

ALKUSANAT	V
ALKUSANAT KOLMANTEEN UUDISTETTUUN	
PAINOKSEEN	VII
SISÄLLYS	IX
LYHENTEET	XV

I	RANGAISTUKSEN MÄÄRÄÄMINEN	I
1	RANGAISTUKSEN MÄÄRÄÄMISEN PERUSTEET	3
1.1	Johdanto	3
1.2	Keskeiset käsitteet ja periaatteet	7
1.2.1	Rangaistus	7
1.2.2	Rangaistuksen oikeuttaminen	12
1.2.3	Rangaistuksen määrääminen ja sen osaratkaisut	15
1.2.4	Suhteellisuusperiaate	16
1.2.5	Yhdenvertaisuusperiaate	19
2	YHTEISEN RANGAISTUKSEN MÄÄRÄÄMINEN	29
2.1	Yleistä	29
2.2	Rangaistusasteikot	31
2.2.1	Rangaistuslatitudin käsite	31
2.2.2	Yhteisen rangaistuksen asteikot	32

SISÄLLYS	IX
-----------------	-----------

2.3	Yhteisen rangaistuksen määrääminen	34
2.3.1	Yleistä	34
2.3.2	Päätöksenteon ideaalimalli	37
2.4	Aikaisemmin tuomitun vankeusrangaistuksen huomioon ottaminen	41
3	RANGAISTUKSEN KONKREETTINEN MITTAAMINEN	45
3.1	Yleistä	45
3.2	Teon vahingollisuus ja vaarallisuus	46
3.2.1	Vahingollisuuden ja vaarallisuuden arvioiminen	46
3.2.2	Huumausainerikokset ja rangaistuksen mittaaminen	49
3.2.3	Pahoinpitely rangaistuksen mittaamisen näkökulmasta	53
3.3	Syylisyys	62
3.3.1	Tahallisuus ja tuottamus syyksiluettavuuden lajeina	62
3.3.2	Tieliikenne rikokset syylisyyden näkökulmasta	66
3.4	Rangaistuksen koventamisperusteet	74
3.4.1	Lähtökohta	74
3.4.2	Rikollisen toiminnan suunnitelmallisuus	75
3.4.3	Järjestäytyneen rikollisryhmän toiminta	78
3.4.4	Rikoksen tekeminen palkkiota vastaan	82
3.4.5	Rasistiset ja niihin rinnastettavat vaikuttimet	84
3.4.6	Tekijän aikaisempi rikollisuus	87
3.5	Rangaistuksen lieventämisperusteet	93
3.5.1	Rangaistusasteikon lieventäminen	93
3.5.2	Varsinaiset rangaistuksen lieventämisperusteet	100
3.6	Rangaistuksen kohtuullistamisperusteet	118
3.6.1	Yleistä	118
3.6.2	Tekijälle aiheutuva muu seuraus	118
3.6.3	Tekijän korkea ikä, terveydentila tai muut henkilökohtaiset olot	126
3.6.4	Rikoksen tekemisestä kulunut pitkä aika	127

4	LAJINVALINTA	137
4.1	Ehdollinen ja ehdoton vankeus	137
4.2	Ehdollisen ja ehdottoman vankeuden lajinvalintaan vaikuttavat tekijät	141
4.2.1	Ensikertalaisuus	141
4.2.2	Tekijän aikaisempi rikollisuus	145
4.2.3	Lajinvalinta puolesta ja vastaan puhuvien seikkojen punnintana	150
4.2.4	Painavien syiden vaatimus	153
4.3	Sakko, yhdyskuntapalvelu ja valvonta oheisseuraamuksina	156
4.4	Yhdyskuntapalvelu	160
4.4.1	Yhdyskuntapalveluun tuomitseminen	160
4.4.2	Esteet yhdyskuntapalvelun tuomitsemiselle	162
4.4.3	Soveltuvuusselvitys	171
4.5	Nuorisorangaistus	172
4.6	Valvontarangaistus	176
4.7	Toimenpiteistä luopuminen	179
4.7.1	Käsitteenmäärittely	179
4.7.2	Rangaistuksen tuomitsematta jättäminen	180
5	SAKKORANGAISTUS	193
5.1	Päiväsakko	193
5.1.1	Yleistä	193
5.1.2	Päiväsakkojen lukumäärä	194
5.1.3	Päiväsakon rahamäärä	195
5.1.4	Päiväsakon määrääminen rangaistusmääräysmenettelyssä	202
5.2	Rikesakko	203
5.3	Uusi sakkomenettelylaki	207
6	YHTEISÖSAKKO	211
6.1	Yleistä	211
6.2	Yhteisösakon mittaaminen	212
6.3	Yhteisösakon mittaamisperusteet	214

II	RANGAISTUKSEN TÄYTÄNTÖÖNPANO	219
7	MISTÄ RANGAISTUKSEN TÄYTÄNTÖÖNPANOSSA ON KYSYMYS?	221
8	SAKKORANGAISTUKSEN TÄYTÄNTÖÖNPANO	225
8.1	Yleisiä näkökohtia	225
8.2	Täytäntöönpanoviranomaiset ja menettely sakon perinnässä	227
8.3	Maksuajan myöntäminen ja maksusuunnitelma	230
8.4	Sakon muuntorangaistus	231
8.4.1	Muuntomenettelyn aloittaminen ja maksuvelvollisen haastaminen	233
8.4.2	Syyttäjän toiminta muuntomenettelyssä	235
8.4.3	Asian käsittely käräjäoikeudessa	237
8.4.4	Sakon muuntaminen vankeudeksi ja muuntamatta jättäminen	241
8.4.5	Muuttopäätöksen oikaiseminen	251
8.4.6	Sakon maksaminen ja perintä muuttopäätöksen jälkeen	252
8.4.7	Muuntorangaistuksen täytäntöönpano vankilassa	253
8.4.8	Muuntorangaistuksen ongelmia ja uudistusehdotuksia	254
9	YHDYSKUNTARANGAISTUSTEN TÄYTÄNTÖÖNPANO	265
9.1	Yleiset säännökset yhdyskuntarangaistusten täytäntöönpanosta	265
9.1.1	Säätely	265
9.1.2	Täytäntöönpanon tavoite, sisältö, tuomitun kohtelu ja velvollisuudet	266
9.1.3	Täytäntöönpanon toimijat	268
9.1.4	Täytäntöönpanon edellytysten selvittäminen	269
9.1.5	Täytäntöönpanon aloittaminen	272

9.1.6	Tuomitun velvollisuudet ja niiden rikkominen	277
9.1.7	Uuden rikoksen vaikutus yhdyskuntaseuraamuksen täytäntöönpanoon	281
9.1.8	Toimivaltuudet ja niiden käyttö	282
9.1.9	Oikeusturva yhdyskuntarangaistusten täytäntöönpanossa	283
9.2	Erityiset säännökset yhdyskuntapalvelun täytäntöönpanosta	284
9.3	Erityiset säännökset nuorisorangaistuksen täytäntöönpanosta	289
9.4	Yhdyskuntapalvelu ja nuorisorangaistus osana rangaistusjärjestelmää	300
9.5	Valvontarangaistus	303
9.5.1	Valvontarangaistus seuraamusjärjestelmän osana	303
9.5.2	Tuomitun velvollisuudet	306
9.5.3	Valvonta	310
9.5.4	Velvollisuuksien rikkominen ja sen seuraamukset	311
10	VANKEUSRANGAISTUKSEN TÄYTÄNTÖÖNPANO	315
10.1	Ehdollisen vankeusrangaistuksen täytäntöönpano	315
10.1.1	Yleistä	315
10.1.2	Nuoren rikoksentehtäjän valvonta ehdollisen vankeuden aikana	316
10.2	Ehdottoman vankeusrangaistuksen täytäntöönpano	318
10.2.1	Johdanto	318
10.2.2	Täytäntöönpanoviranomaiset ja vankilajärjestelmä	323
10.2.3	Täytäntöönpanon aloittaminen ja sen lykkääminen	325
10.2.4	Rangaistusajan laskeminen	331
10.2.5	Vankeuden alkutoimet	334
10.2.6	Sijoittaminen vankilaan	340
10.2.7	Sijoittaminen vankilassa	342
10.2.8	Siirtäminen vankilasta toiseen vankilaan	345

10.2.9	Ehdonalainen vapaus	351
10.3	Vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon kriminaalipoliittinen viitekehys	390
10.3.1	Täytäntöönpano rikosoikeudellisen järjestelmän osana	390
10.3.2	Tarkoituksenmukainen seuraamusjärjestelmä	398
10.3.3	Vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon tavoite	400
10.3.4	Rikoksettoman elämäntavan edistäminen toiminnan kautta	403
II	PERUSOIKEUDET	
	VANKILATÄYTÄNTÖÖNPANOSSA	411
II.1	Perusoikeusmyönteinen lähtökohta	411
II.2	Oikeusturva vankilatäytäntöönpanossa	414
II.3	Vangin taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet	419
11.3.1	Vangin perushuolto ja asuminen	419
11.3.2	Vangin omaisuus ja tulot	421
11.3.3	Sosiaali- ja terveydenhuolto	423
11.3.4	Vapaa-ajan toiminta vankilassa	424
II.4	Perusoikeuksien rajoitukset täytäntöönpanon turvaamiseksi	425
11.4.1	Turvallinen täytäntöönpano	425
11.4.2	Vangin yhteyksien rajoittaminen	427
11.4.3	Järjestys ja kurinpito vankilassa	442
11.4.4	Valvonta ja tarkastaminen	450
11.4.5	Muun henkilön kuin vangin tarkastaminen	453
11.4.6	Turvaamistoimenpiteet ja voimakeinot	455
11.4.7	Turvallisuuden vaatima ilmoitusvelvollisuus ja vaitiolo-oikeus	460
	LÄHTEET	465
	OIKEUSTAPAUSHAKEMISTO	493
	ASIASANAHAKEMISTO	497